

Anu Hellenurme: ukrainlased ei ole igavesti töötav lahendus, toidujulgeolek eeldab tiigrihüpet põllumajanduses 52

Toidujulgeolekust räägib Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoja nõukogu aseesimees ja lihatoimkonna juht **Anu Hellenurme**.

Kuidas mõista sõna "toidujulgeolek"?

Toidujulgeolek on olukord, kus riigi inimestel on söögiks piisavalt toitu, toiduga varustatus peab olema stabiilne ja toit kõigile kättesaadav.

Olukorras, kus piirid võivad sulguda või kaubandus ei toimi (epideemiad, looduskatastroofid, sõjaline konflikt), peab riik suutma oma rahva ise ära toita.

Toidujulgeoleku üks mõõdik on inimeste isiklik nädalane toiduvaru. Mõned aastad tagasi oli selline toiduvaru vaid vähem kui kahel kolmandikul peredest.

Seda, kas toidujulgeolek on tagatud või mitte, hinnatakse **isevarustatuse taseme järgi: kui palju kohapeal kasvatatud toitu riigis ära süüakse.**

Isevarustatuse **tähtsus** tõuseb **kriiside ajal**. Praeguse koroonakriisi ajal oleme kogenud, kuidas mitmed riigid hoiavad küüned oma poole. Tõelise toidujulgeoleku annab ainult **tugev põllumajandus.**

Millised toiduained peaksid kindlasti riigisiselt olemas olema?

Riik peaks kindlasti suutma ennast varustada **põhitoiduainetega: piim, liha, kala, teravili, köögiviljad**. Sellise varu koostamisel võetakse arvesse toidu säilivusaega ning ka toitainete- ja energiasisaldust.

Toidujulgeoleku üks mõõdik on **inimeste isiklik nädalane toiduvaru**. Mõned aastad tagasi oli selline toiduvaru vaid vähem kui kahel kolmandikul peredest, võimalus varuda või kohe hankida joogivett oli umbes pooltel peredel. Kusjuures maainimesed on siin linnainimestest palju hoolikamad.

Milline on meie isevarustus olulisemate toiduainetega?

Eestis on isevarustus tagatud teravilja ja piimaga, vastavalt 194% ja 175%. Suurimad probleemid on lihasektoris ning aiandussektoris.

Veel viis aastat tagasi toodeti Eestis 90% siin tarbitavast lihast, kuid sealihaga puhul on isevarustus langenud umbes 75% peale, kodulindude puhul on see langenud vähem kui poole peale. Paranemist ei ole loota, sest viie aasta tagusega võrreldes on vähenenud nii Eestis kasvatatavate veiste, sigade, kodulindude kui ka kitsede-lammaste hulk.

Eestis tarbitud kartulist tootsime 2018. aastal ise umbes 80%, värskest köögiviljast veidi alla 50% ning värsketest puuviljadest ja marjadest ainult 12%. Aiandussektor Eestis on väga hooajakeskne ja ostjad hinnatundlikud, aga neil numbritel on kõvasti kasvuruumi. Madal isevarustatuse tase ei näita niivõrd Eesti tootmisvõimekust, vaid odava importkauba tõttu kujunenud turuolukorda, mis Eesti tootjad raskustesse seab.

Minu veendumus on, et kõigi põhitoiduainete puhul peaks isevarustus olema kindlasti üle 100%! Tasemel kohalik tooraine peaks olema kohalike toiduainetööstuste jaoks esimene valik.

Kuidas mõjutavad Eesti toidujulgeolekut kaubandusketid?

Arvestades, et toidukaubandus on meil täielikult ketistunud ja kaubandusketid dikteerivad reeglid, on toidutööstused sunnitud nende järgi mängima.

Kauplusekettidel on strateegiad, kuidas tooteid müüki võetakse ja millised tooted peavad olema alati kättesaadavad. Üks oluline argument on toote käibekiirus ehk kuna riiulipind on piiratud, siis kauplused väldivad tooteid, mida on raske müüa, millel on tarneraskused või kõikuv kvaliteet.

Kõige tähtsam on, et kolm osapoolt ei näeks üksteises vaenlast. Eestis kasvatatud toidukauba tarnekindlus, kvaliteet, sortiment on olulised teemad, kus ilma ühise laua taha istumata lahendusi ei tule. Lahendust ei tule ka ilma teadlasi kaasamata, leidmaks parimad tehnoloogiad, mis aitavad tagada tarnekindlust ja konkurentsivõimelist hinda.

Kas mingite toiduainete kättesaadavus on ohus juba praegu?

Räägitud on teatud **aiasaaduste raskendatud kättesaadavusest**, mis võib valmistoodete tootjatele probleeme tekitada, samuti teatud **spetsiifiliste ainete** ja ka **pakendite** raskemast kättesaadavusest.

Ekspordipiiranguid ei ole kehtestanud ükski ELi liikmesriik ehk **ELi ühisturg selles osas toimib**. On liikunud infot, et maailma suurim nisujahutootja **Kasahstan** on keelanud **jahu** ja **suhkru** ekspordi. Samuti ei tohi sealt enam välja viia **tatart**, **sibulaid**, **porgandeid** ja **kartuleid**. **Vietnam** on keelanud **riisi** ekspordi, **Horvaatia toiduõli** ekspordi. Paari päeva eest teatas maailma suurim sealihatootja Smitfield Foods, et sulges koroonasse haigestunud töötajate tõttu ühe hiigeltehase, ühtlasi hoiatas ta võimaliku sealihadefitsiidi eest. Meieni jõudis ka info, et **Rumeenia** ning **Venemaa** on otsustanud **teravilja** ekspordi piirata.

Momendil ohtu, et toiduainete vedu Eestisse katkeb, ei paista. Aga et selline must stsenaarium välistada – see oleks püha lihtsameelsus! Ja niipea, kui **tekib tooraine nappus, on hindade tõus paratamatu**. Samuti tekivad tõrked turu tasakaalustatud toimimises.

Milliseid muutusi võiks koroonakriis tuua inimeste suhtumises maaellu, maainimestesse, põllumajandusse, põllumeestesse?

Arvan, et kõik, kes **Euroopa rikastes riikides** käinud, on märganud, et valdavalt müüakse nii **kauplustes** kui **söögikohtades kohalikke tooteid**. Need **märgitakse ära, räägitakse juurde lugusid**, ollakse **uhked vanade traditsiooniliste retseptide üle**. Meie eksportijatest toidutootjad on tihti öelnud, et ühele või teisele turule on raske sisse saada, sest ollakse oma turu osas kaitsvad, **tarbija lihtsalt ei osta võõrast**.

Vanemad Euroopa Liidu riigid on elanud läbi juba mitu majanduskriisi ning aru saanud, kui **oluline on kohaliku põllumajanduse ja toidutööstuste toetamine**. Mulle tundub, et pärast 2008. aastat ja nüüdset koroonakriisi hakkab meiegi arusaam muutuma rohkem kohalikku toitu toetavaks. Koostöös peitub jõud, kui inimestel on olemas tahe päriselt leida lahendusi mitte sõnades, vaid ka tegudes.

Ukrainlased ei ole igavesti töötav lahendus, peame jõudma selleni, et meie põldu künnaks robotjuhtimisega traktor.

Kas lõpuks ometi hakatakse ka põllumehe tööd väärtustama?

Kindlasti jõuab teadmine toidujulgeolekust lõpuks ka nende inimesteni, kes põllumajandusega otseselt seotud ei ole. Me kõik mõistame senisest paremini, et rahvusliku julgeoleku tagamiseks ei piisa ainult sõjaväest ja elektrist (alles me nägime, kuidas üks tormikahjustus alajaamas keeras Võrus elu pea peale).

Ma usun, et üha vähemaks jääb Eestis ka neid inimesi, keda saab lollitada jutuga “Põllumees, ära virise, euroliit maksab sulle ju toetust!”. Teades, kui ebavõrdne on toetuste tase liikmesriikide lõikes, näeme hoopis, et Eesti põllumees on üldse kõige konkurentsivõimelisem terves Euroopa Liidus!

Milline on Eesti põllumajanduse tulevikuvisioon?

Aeg on küps tiigrihüppeks põllumajanduses. Ukrainlased ei ole igavesti töötav lahendus, peame jõudma selleni, et meie põldu künnaks robotjuhtimisega traktor.

Paras aeg oleks võtta Eesti riigile eesmärk: kümne aastaga muuta Eesti põllumajandus maailmas kõige innovaatilisemaks ning tehnoloogiliselt parimaks.

See on teostatav, sest head eeldused selleks on olemas.

Meie lautades ja põldudel on juba praegu suurepäraseid lahendusi, seega on põllumehed igati äriksad ja uuendustele avatud. Meil on väga võimekas innovaatilise mõtlemisega teadlaskond eesotsas maaülikooliga. Meil on juba praegu hulk tublisid põllumajandusele keskendunud idufirmasid ja ettevõtjaid, kes nõudluse tekkimisel põllumajandusele keskenduks.

Põllumajanduse tiigrihüppesse tuleb samuti panustada, nagu omal ajal panustati kogu riigi arvutiseerimisse. Arvestades ebavõrdset konkurentsiolukorda Euroopa Liidus, pole meie põllumeestel üksinda piisavalt vahendeid, et terve riigi põllumajandus tiigrihüppe ära teeks.

RIIK PEAB OMA RAHVA ÄRA TOITMA

Kuidas seda tagada?

- **Ühistegevus ja koostöö** – põllumajandus- ja toidusektori ettevõtted on sageli väikesed, ning selleks, et koondada toodangut, suurendada turujõudu ning teha investeeringuid, on vaja suurendada koostööd ja ühistegevust.
- **Toidukaupade tarneahela hea toimimine** – tuleb hoida turu läbipaistvust, kaitsta ausat konkurentsi, järgida häid kauplemistavasid ning saavutada võrdsed positsioonid läbirääkimistel toidukaupade tarneahelas.
- **Toidu kvaliteedi ja päritolu jälgitavus** – ostjatele tuleb senisest läbipaistvamalt ja selgemalt edastada infot selle kohta, kust on toit ja selle tooraine pärit, milline on tooraine ja toidu kvaliteet ning millised olid esmatootmise ja toidu valmistamise viisid ja tehnoloogiad.
- **Innovatsioon ja konkurentsivõime** – põllumajandus- ja toidusektori arengute hoogustamiseks on vaja suurendada sektori konkurentsivõimet ja panustada innovatsiooni.
- **Sektori maine** – selleks et Eesti elanikud ja tarbijad ning tulevased töötajad hindaksid põllumajandus- ja toidusektori majanduslikku, keskkonnavalat ja sotsiaalset tähtsust kõrgelt, on vaja panustada sektori maine kujundamisse ning sektori mõju ja rolli faktipõhisesse selgitamisse.
- **Riigi tugi** – riik peaks investeeringutoetused suunama selliselt, et et Eestis toodetaks piisavalt toiduaineid ning kohapeal toimuks selle väärindamine. Nii jääb suurem tulu Eestisse ja kindlustatakse inimeste sissetulekud, riik saab ettevõtjatelt ka suuremat tulu.